

12. Торсуев Г.П. Константность и вариативность в фонетической системе (на материале английского языка). – М.: Наука, 1977. – 125 с.
13. Шахбагова Д.А. Фонетическая система английского литературного языка – целостность, устойчивость, вариативность: Дисс. ... доктора филол. наук: 10.02.04. – М., 1986. – 425 с.
14. Энгель Е.И. Английская нормативная акцентуация в лингвистическом и социолингвистическом аспектах: Дисс. ... кандидата филол. наук: 10.02.04 / Московский гос.ун-т им. М.В.Ломоносова. – 2001. – 453 с.
15. Danielsson B. Studies on accentuation of polysyllabic Latin, Greek, and Romance loan-words in English (with special reference to those ending in -able, -ate, -ator, -ible, -ic, -ical, and -ize). – Stockholm: Almqvist and Wiksell. – 1948. – 548 p.
16. Fudge E. English Word-Stress. – London: Allen and Unwin, 1984. – 240 p.
17. Kingdon R. The Groundwork of the English Stress. – London: Longman, 1972. – 224 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Longman Pronunciation Dictionary / Compiled by J.C.Wells. –2nd impression. – Harlow: Longman, 2000. – 870 p.
2. Cambridge English Pronouncing Dictionary / Originally compiled by Daniel Jones. – 17th ed./ Edited by Peter Roach, James Hartman, and Jane Setter. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 599 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Станіслава Шароварова – аспірантка кафедри перекладу та загального мовознавства КДПУ ім.В.Винниченка.
Наукові інтереси: актуальні проблеми фонетики та фонології сучасної англійської мови.

**КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНІ І КУЛЬТУРНО-КОМУНІКАТИВНІ
 ОЗНАКИ ПРОСОДИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ІНШОМОВНОМУ
 МОВЛЕННІ БІЛІНГВА**

Любов ШНУРОВСЬКА (Київ, Україна)

У статті висвітлюється специфіка прояву просодичної інтерференції в іншомовному мовленні білінгвів, детермінована когнітивно-комунікативними і культурно-комунікативними факторами.

The article highlights the peculiarities of prosodic interference manifestation in the foreign language speech of bilinguals determined by cognitive, communicative and cultural factors.

Необхідність комплексного вивчення просодичної інтерференції зумовлена тим, що розкриття мовно-комунікативної сутності і здійснення типології цього явища пов'язані з особливостями трансформації системи вимовних навичок і способу мислення білінгва, сформованих під безпосереднім впливом його рідної мови і культуросфери, для забезпечення соціокультурних потреб іншомовної комунікації. Виникаючі передумови просодичної інтерференції закладені у потенційній схильності мовної свідомості білінгва до інтерферованої актуалізації просодичних моделей іноземної мови. Тому метою статті є розгляд просодичної інтерференції з урахуванням не лише лінгвістичної природи досліджуваного явища, але й таких її визначальних факторів як культурно-комунікативна та когнітивно-комунікативна бази білінгва та процес їхньої адаптації до соціокультурних потреб іншомовного спілкування.

Розгляд просодичної інтерференції вважаємо доцільним розпочати з власне лінгвістичної природи цього явища, що виражається у порушенні мовної норми актуалізації одиниць вторинної мови [3: 54]. Інтенсивність та частота прояву просодичної інтерференції у лінгвістичному сенсі значною мірою детермінуються універсальними і специфічними ознаками просодичних систем контактуючих мов, одна з яких, за визначеннями лінгвістів [7: 48; 2: 131], є *інтерферуючою* мовою або *мовою-моделлю* та становить *джерело* інтерферуючого мовного матеріалу, а інша — *інтерферованою* або *мовою-копією* та *реципієнтом* інтерферуючого впливу первинної мови. Зазначимо також, що у контексті досліджуваної нами проблеми у власне лінгвістичному розумінні згадані вище поняття вживаються синонімічно, відповідно, *інтерферована мова*, *мова-копія* і *мова-реципієнт* для позначення інтерферованого варіанту іншомовного мовлення білінгва та *інтерферуюча мова*, *мова-модель* і *мова-джерело* для позначення мови, яка чинить інтерферуючий вплив. Таким чином, у лінгвістичному плані вплив рідної мови на іноземну у процесі іншомовного спілкування ми вбачаємо у такій загальній типології просодичної інтерференції як 1) уведення просодичних моделей інтерферуючої системи в інтерферовану просодичну систему або їх модифікації, 2) наділення просодичних одиниць інтерферованої мови функціями одиниць інтерферуючої мови, 3) заміна або перенесення складних просодичних моделей інтерферованої мови на відповідні простіші моделі інтерферуючої мови.

Наступним кроком є розгляд просодичної інтерференції як когнітивно-комунікативного явища. Відтак, причиною виникнення інтерференції на когнітивно-комунікативному рівні в умовах білінгвізму, за Н.П.Шумаровою [13: 40], є інтерферуючий вплив рідної мови на іноземну, що відбувається у мовній свідомості білінгва і проявляється у його іншомовному мовленні внаслідок переносу мовленнєвих навичок з рідної мови в іноземну [1: 32; 10: 44].

З огляду на те, що процес мовлення відбувається у єдності з процесом мислення, що є основною ознакою білінгвізму [13:43], то Є.М.Верещагін пропонує *первинною* вважає мову, актуалізація одиниць якої під час мовлення характеризується безпосереднім зв'язком з процесом мислення і яка є “дійсністю думки”, тоді як актуалізація засобів *вторинної мови* здійснюється опосередковано крізь призму первинної мови [3: 29]. У зв'язку з цим, у когнітивно-комунікативному сенсі ми застосовуємо поняття *первинна мова*, коли йдеться про здатність білінгва одночасно мислити і спілкуватись цією мовою і яка, крім цього, асоціюється з його первинним когнітивно-комунікативним досвідом, тоді як поняття *вторинна мова* ми пов'язуємо з вторинним когнітивно-комунікативним досвідом білінгва, набутим опосередковано за допомогою системи засобів первинної мови.

Тут слід також пам'ятати, що мисленнєво-мовленнєві механізми білінгва пов'язані з його попередньо набутим культурно-комунікативним та когнітивно-комунікативним досвідом як носія рідної мови та представника певної культурної спільноти. Рідна мова служить попереднім когнітивно-комунікативним досвідом для іншомовного спілкування і, за Ю.Є.Прохоровим, становить сукупність способів формалізованих реалізацій вроджених акустичних та артикуляційних механізмів та співвідношення ментально-лінгвальної бази білінгва з інформацією про навколишній світ, що зберігається у його мовній свідомості [11: 54] у вигляді інтонопомічної мапи [15: 138]. Таким чином, просодичні моделі мови, що засвоюються, не формуються автоматично, оскільки у цьому процесі рідна мова виконує функцію “структуруючої бази” [12:15], на основі якої інтегрується інформація про нове мовне і культурне середовище білінгва. Відтак, під поняттям *рідна мова* ми розуміємо таку мову, яка була засвоєна індивідом першою й актуалізація засобів якої характеризується органічним поєднанням мовленнєвих і когнітивних механізмів білінгва та відповідністю соціокультурним нормам. *Іноземну мову*, у свою чергу, в межах нашого дослідження ми розглядаємо як похідну, оскільки когнітивно-комунікативний досвід, пов'язаний з нею, набувається крізь призму рідної мови і лише формування її автономних когнітивно-комунікативної та культурно-комунікативної баз та досягнення їхньої синхронізації у процесі іншомовного спілкування дадуть змогу кваліфікувати її як *другу мову*.

Значимо також, що взаємодія рідної й іноземної мов у різні періоди та в різних умовах можуть мати і позитивні, і негативні наслідки [4: 40]. Позаяк “...розуміння явищ другої мови пов'язане зі знаходженням еквіваленту в рідній мові та мовній свідомості”, то позитивним моментом у такій взаємодії є наявність у контактуючих мовних системах “однотипних лінгвістичних засобів” [Там само: 37]. У цьому випадку рідна мова становить основу для аналогій, що проводяться білінгвом свідомо або підсвідомо для внутрісистемних або міжсистемних зіставлень [8: 21]. Зауважимо також, що ефективність таких аналогій має місце лише за наявності у білінгва достатнього обсягу іншомовних знань, бо у випадку низького рівня мовної компетенції білінгва процеси мислення і мовлення іноземною мовою можуть виявитися хибними, а тенденція до проведення аналогій між одиницями контактуючих мов може призвести до порушення іншомовної норми [10: 45]. Порушення мовної норми, на рівні з формальними і смисловими порушеннями, теж кваліфікуються як один із проявів інтерференції [6:13], що є негативним фактором у процесі засвоєння й актуалізації засобів іноземної мови на всіх мовних рівнях [8: 21], у тому числі і просодичному.

Значимо, що контактуючі просодичні системи співіснують у свідомості білінгва або автономно, або змішано [14: 47], що, відповідно, кваліфікується як координативний і субординативний білінгвізм [2: 22; 10: 42]. Автономне співіснування двох когнітивно-комунікативних баз контактуючих просодичних систем зумовлює потребу у наявності двох систем асоціативних зв'язків між позначуваними явищами навколишньої дійсності та просодичними засобами їх вираження відповідно для кожної з контактуючих систем. Змішаний тип співіснування просодичних систем у мовній свідомості білінгва як ще одна з

умов виникнення просодичної інтерференції, пов'язаний з утворенням спільної системи асоціацій, внаслідок чого, за Л.В.Щербою, виникає одна “змішана мова з двома термінами” (*langue mixte a deux termes*) [14: 48]. Таким чином, перехід від змішаної до автономної актуалізації просодичних засобів іноземної мови є складним процесом, що супроводжується адаптацією мовленнєвих і мисленнєвих механізмів білінгва до іншомовного спілкування, яку Є.М.Верещагін умовно розділяє на такі стадії [3: 134-138]: 1) початкову адаптацію білінгва до нової культуросфери, іншомовне мовлення якого кваліфікується як адаптивне і якому притаманний високий ступінь інтерферованості, що робить іншомовне мовлення індивіда незрозумілим; 2) середню, на якій у процесах мислення і мовленні одні елементи адаптовані, а інші ще ні і яка кваліфікується як *медіальний білінгвізм* та проявляється у незначних формальних порушеннях і відхиленнях від вимовної норми та 3) кінцеву або асимілятивну, на якій когнітивні механізми білінгва забезпечують правильність його іншомовного мовлення із низьким ступенем просодичної інтерференції та асиміляцію білінгва у новій лінгвокультурі.

Додамо також, що інтонаційна система рідної мови, тим паче іноземної, характеризується найменшим ступенем усвідомленості [10: 219], порівняно з іншими мовними системами, що значною мірою перешкоджає засвоєнню й актуалізації просодичних засобів іноземної мови. У зв'язку з цим, для уникнення просодичної інтерференції необхідно сформуванню у мовній свідомості білінгва прямі усвідомлені асоціативні зв'язки між набутими просодичними моделями і їхнім змістовим наповненням [2: 127, 128; 11: 55], які ми кваліфікуємо як *ментальна репрезентація* просодичних моделей іноземної мови, що у своїй взаємовизначеності і взаємозалежності з мовленнєвими механізмами є ознакою високого рівня *мовної і комунікативної компетенції* білінгва. Отже, синхронізація мисленнєвих і мовленнєвих процесів, пов'язаних з іноземною мовою, є визначальним фактором іншомовного спілкування, проте цей процес детермінується також соціальними або професійними потребами, властивими лінгвокультурному середовищу, у якому перебуває білінгв.

Таким чином, позаяк джерело, механізми, форми, частота й інтенсивність прояву інтерференції на просодичному рівні безпосередньо пов'язані з соціокультурними факторами, про що свідчить не лише вимовний, але й соціокультурний акцент білінгва, то очевидно є необхідність формування у білінгва системи знань і навичок актуалізації просодичних засобів іноземної мови на рівні когніції і мовлення відповідно до соціокультурних норм, властивих певному соціуму, що, у свою чергу, становить *соціокультурну компетенцію* білінгва. Отже, високий рівень мовної, комунікативної і соціокультурної компетенції білінгва в своїй сукупності становлять, за визначенням Прохорова Ю.Є. [11: 101], *координативно-бікультурний білінгвізм*. Основними максимально наближеними ознаками координативно-бікультурного білінгвізму ми вважаємо: 1) природність звучання іншомовного мовлення білінгва; 2) низький ступінь інтенсивності та частоти прояву просодичної інтерференції в іншомовному мовленні та високий рівень мовної, комунікативної і соціокультурної компетенції білінгва; 3) максимально вузький діапазон відхилень інтерферованої просодичної реалізації від еталонної; 4) відповідність форми інтерферованої просодичної реалізації її змісту; 5) релевантність актуалізованої інтерферованої просодичної моделі соціокультурній ситуації мовлення.

З огляду на вище зазначене можна дійти висновку, що складність явища просодичної інтерференції полягає не настільки у її формальних проявах, які можна передбачити шляхом прогнозованого зіставного аналізу просодичних засобів контактуючих мов, скільки у її зв'язку з когнітивними, мовленнєвими та комунікативними механізмами білінгва, пов'язаними з його іншомовним спілкуванням, які і визначають частоту й інтенсивність її прояву. Саме тому основну трудність у процесі іншомовного спілкування для білінгва становить не засвоєння масиву просодичних одиниць та способів їхньої актуалізації, а необхідність перебудови механізмів мовлення і мислення відповідно до соціокультурних потреб і мотивації іншомовного спілкування. Тому ми розглядаємо соціокультурні потреби і мотивації як перманентний детермінуючий фактор іншомовного мислення і мовлення білінгва, від якого залежить ступінь інтенсивності і частоти прояву просодичної інтерференції, який ми традиційно диференціюємо як високий, середній і низький.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие // Новое в лингвистике. Вып. 6. Языковые контакты. – М., 1972. – С. 25-60.
2. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / Уриель Вайнрайх; [пер. с англ. яз. и коммент. Ю.А. Жлуктенко; вступ. ст. В.Н. Ярцевой]. – К.: Вища школа, 1979. – 263 с.
3. Верещагин Е.М. Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма). – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 160 с.
4. Дешериев Ю.Д., Протченко И.Ф. Основные аспекты исследования двуязычия и многоязычия // Проблемы двуязычия и многоязычия. – М.: Наука, 1972. – С. 26-42.
5. Дешериев Ю.Д. Проблема лингвистической интерференции в современном языкознании // Теоретические проблемы социальной лингвистики. – М.: Наука, 1981. – С. 240-255.
6. Жлуктенко Ю.О. Українсько-англійські міжмовні відносини: українська мова у США і Канаді. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1964. – 167 с.
7. Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики. – К.: Вид-во Київського ун-ту, 1966. – 135 с.
8. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: Підручник. – К.: Видав. центр “Академія”, 2003. – 464 с.
9. Леонтович О.А. Русские и американские парадоксы межкультурного общения: Монография. – М.: Гнозис, 2005. – 352 с.
10. Обучение иностранному языку как специальности (для ин-тов О-26 и фак. иностр. яз.): Учеб. пособие / [М.К. Бородулина, А.Л. Карлин, А.С. Лурье и др. – [2-е изд., испр.]. – М.: Высшая школа, 1982. – 255 с.
11. Прохоров Ю.Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев. Изд-во 4-е, стереотипное. – М.: КомКнига, 2006. – 224 с.
12. Пурикова Л.В. Межкультурное взаимодействие с позиции когнитивно-дискурсивного подхода // Вопросы когнитивной лингвистики. Вып. 1. – М., 2006. С. 5-15.
13. Шумарова Н.П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму: Монографія. – К.: КДЛУ, 2000. – 283 с.
14. Щерба Л.В. Избранные работы по языкознанию и фонетике. [Отв. ред. доц. М.И.Матусевич]. Т.1. – Л.: Изд-во Ленинг. ун-та, 1958. – 182 с.
15. Cook Norman D. Tone of the voice and mind. The connections between intonation, emotion, cognition and consciousness. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2002. – 293 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Любов Шнуровська — аспірантка кафедри германської і фінської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Наукові інтереси: інтонація англійського мовлення.